

แนวทางการแก้ปัญหาความถดถอยของการออมภาคครัวเรือนเกษตร ในเขตจังหวัดนครสวรรค์*

ชญชิตา นาคภพ¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาความถดถอยของการออมภาคครัวเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครัวเรือนเกษตร 2) หาแนวทางการแก้ปัญหาการออมที่เหมาะสมของครัวเรือนเกษตร โดยวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธีแบบปกติ (Enter) และแบบขั้นตอน (Stepwise) ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามครัวเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์จำนวน 400 ครัวเรือน และนำผลที่ได้รับมากำหนดมาตรการระยะสั้น โดยเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนเป้าหมาย และเป็นต้นแบบในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาการออมถดถอยของภาคครัวเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ต่อไป ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

จากการวิเคราะห์การออมของครัวเรือนเกษตรแบบปกติ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 5 ตัว ได้แก่ อายุ (A) จำนวนสมาชิกในวัยพึ่งพิง (N) รายได้รวมของครัวเรือนเกษตร (Y) รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร (C) และหนี้สินของครัวเรือนเกษตร (D) ร่วมกันพยากรณ์การออมได้ร้อยละ 49.20 โดยตัวแปรที่ส่งผลการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีจำนวน 2 ตัว คือ รายได้รวม (Y) และ รายจ่ายรวม (C) การวิเคราะห์ด้วยวิธีแบบขั้นตอนพบว่า รายได้รวม (Y) และ รายจ่ายรวม (C) ร่วมกันพยากรณ์การออมได้ร้อยละ 47.60 ผู้วิจัยใช้มาตรการระยะสั้นดำเนินโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ 2 โครงการ คือ 1) โครงการส่งเสริมอาชีพเสริม และ 2) โครงการบัญชีครัวเรือน ผลการติดตามผู้เข้าร่วมโครงการทั้ง 30 คน พบว่ามีรายได้จากอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น ทำให้ครัวเรือนใช้เวลาว่างในระหว่างรอการเก็บเกี่ยวให้เป็นประโยชน์ และช่วยลดจำนวนผู้พึ่งพิงของครัวเรือน การให้ความรู้แก่ครัวเรือนในเรื่องของบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของครัวเรือนถึงรายจ่ายที่จำเป็นและไม่จำเป็น เพื่อให้ครัวเรือนสามารถวางแผนการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นทั้งรายจ่ายในภาคเกษตร และนอกภาคเกษตร ซึ่งจะช่วยให้อัตราการออมของครัวเรือนเกษตรในอนาคตเพิ่มสูงขึ้น และทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของภาคเกษตรดีขึ้น ลดการกู้ยืมหนี้สิน ส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การออม, ครัวเรือนเกษตร, การถดถอย

* บทความวิจัย สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2558

¹อาจารย์, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: ohm_naja@hotmail.com

Ways to Solve the Declining in Savings of Farmer Households in Nakhon Sawan*

Chunsita Nakabhop¹

Abstract

This research will address the ways to solving savings decline by Nakhon Sawan Farmer Households with following research objectives: 1) Studying factors that influenced farmer household savings. 2) Guidelines in order to address savings which appropriate to agricultural households. The methods use will be the Multiple Regression Analysis, the Enter Multiple Regression Analysis and the Stepwise Multiple Regression Analysis. By distributing questionnaires 400 groups Following the result from the model mentioned, data can then be used as template in solving the current household saving decline problems for each community. The research result found the following;

The result between 5 variables for farming household which include age (A), reliable household members (N), total household income (Y), total household expenses (C), household debts (D) and household savings (S), the result forecasted savings was at 49.20%. The independent variables result in significant savings at the statistical consisted of two major variables, the total household income (Y) and total household expenses (C). From then, the Stepwise Multiple Regression Analysis method. It is found that there are two variations; total household income (Y) and total household expenses (C) which forecasted the savings to be at 47.60%. After the meeting between researchers in order to fulfill short term goal. The researchers have come up with 2 main projects; 1) finding extra income and 2) the household accountings. The result of the participants 30 people found that there are some increased in the household income, the household can then use the free time before the cultivation to do something beneficial and lessen or reduce the dependency from needed labors. In this case, the result can substantially increased the income for entire household aside from what was taught to each farming household in basic expenditure and income accounting know-how as this will lead them to be able to manage and control the costs of running the farm both in farming related and non-farming related expense categories better. The knowledge enabled farming household to know what is necessary and unnecessary in expenditures and viable yearly budgetary planning which result in even greater savings for each individual household in the future. Long term results will raise the standard of living for farming households, lessen or reduce debts and enable efficiency in self reliance which is the key to successfully fix this agricultural sector problem.

Keywords: Saving, Farmer Households, Declining

* Research Article from Economics Program, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, Thailand, 2015

¹ Lecturer, Economics Program, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: ohm_naja@hotmail.com

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ภาคเกษตรมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะเกี่ยวข้องกับเกษตรกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัด นครสวรรค์ พบว่า พื้นที่ประมาณร้อยละ 73.05 ของจังหวัดเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ประชากรของจังหวัด ประกอบอาชีพด้านเกษตรและประมงร้อยละ 46 สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาทางการเกษตร เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยเฉพาะการออมของครัวเรือนเกษตรกรถือเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่แสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน จากข้อมูลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) พบว่า ประชากรภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเหลือร้อยละ 38.32 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่สมาชิกในภาคเกษตรมีอายุมากกว่า 65 ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าภาคเกษตรของไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและมีจำนวนเกษตรกรลดลง เมื่อพิจารณาถึงรายได้ของภาคเกษตร พบว่า รายได้เงินสดของครัวเรือนเกษตรกรมากกว่าครึ่งเป็นรายได้จากการเกษตร โดยรายได้เงินสดดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่รายจ่ายเงินสดของครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบด้วยรายจ่ายในภาคเกษตรและรายจ่ายนอกภาคเกษตร ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับรายได้ นอกจากนี้เกษตรกรถือเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน เกษตรกรบางส่วนขาดความรู้และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทุน เนื่องจากขาดทรัพย์สินในการค้ำประกัน รวมไปถึงการมีภาระหนี้สินผูกพันจากการทำเกษตรในครั้งที่ผ่านมา สาเหตุต่าง ๆ ล้วนส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอและเป็นสาเหตุให้การออมของภาคเกษตรมีแนวโน้มที่ลดลง การส่งเสริมภาคเกษตรในการให้ความสำคัญกับการออมเงิน นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการออมเป็นปัจจัยในการสนับสนุนให้เกิดการลงทุน โดยเฉพาะการออมภาคเกษตรที่เป็นหน่วยการผลิตสำคัญหน่วยหนึ่งของประเทศ เป็นฐานรากของระบบเศรษฐกิจไทย ดังนั้นเพื่อให้ฐานรากทางเศรษฐกิจมีความเข้มแข็ง ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อสังเคราะห์ปัญหาและนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาการออมถดถอยของครัวเรือนเกษตรกร พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการออมที่เหมาะสมของครัวเรือนเกษตรกรในเขต จังหวัด นครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การออมกับการบริโภคบริโภค

การออม หมายถึง การนำรายได้ที่เหลือจากการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมาเก็บไว้ ดังนั้นทฤษฎีเกี่ยวกับการออมจึงอาศัยแนวคิดจากทฤษฎีการบริโภคเป็นหลักในการอธิบายดังนี้ (เพ็ญพิมล ทศน์ชนนท์, 2556)

1. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Absolute income hypothesis of consumption) ตามแนวคิดของ John Maynard Keynes ได้อธิบายสาระสำคัญไว้ว่า โดยปกติแล้วผู้บริโภคจะมีการบริโภคเพิ่มขึ้น เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น แต่การบริโภคจะไม่เพิ่มขึ้นเท่ารายได้ และส่วนต่างระหว่างรายได้กับการบริโภคก็คือ การออม ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า เมื่อผู้บริโภคมีรายได้เพิ่มขึ้น การออมก็จะเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของรายได้ ดังนั้นสมการการออม ตามแนวความคิดของทฤษฎีเคนส์ สามารถเขียนความสัมพันธ์ได้ดังนี้

$$C = a + bY$$

เมื่อ

c = การบริโภคที่แท้จริง

Y = รายได้สุทธิที่สามารถใช้จ่ายได้จริง

b = ความโน้มเอียงในการบริโภคหน่วยสุดท้าย

a = ค่าคงที่

และ $Y = C + S$ เมื่อ S = การออม

ดังนั้น $S = Y - C$

2. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative income hypothesis of consumption) ตามแนวคิดของ James S. Duesenberry เชื่อว่าผู้บริโภคแต่ละคนจะทำการบริโภคโดยไม่ได้อำนาจถึงระดับรายได้สมบูรณ์ แต่จะคำนึงถึงรายได้เปรียบเทียบใน 2 ลักษณะ คือ พิจารณาตามกลุ่มในสังคม และตามระยะเวลา โดย Duesenberry เชื่อว่าผู้บริโภคแต่ละคนจะมีความเคยชินกับการบริโภคในอดีต ดังนั้นการออมจะเพิ่มขึ้นได้ก็ต่อเมื่อรายได้ปัจจุบันเปรียบเทียบกับรายได้สูงสุดในอดีตเพิ่มขึ้น อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมการออมได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ รายได้เปรียบเทียบระหว่างปัจจุบันและอดีตนั่นเอง

3. ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Life-Cycle Theory of Consumption) ตามแนวคิดของ Franco Modigliani, Albert Ando และ Richard Brumberg เชื่อว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่จะทำการบริโภคให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยนำเอารายได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคตมาคำนึงถึง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การนำเอารายได้ตลอดชีวิตมากำหนดการบริโภคในขณะใดขณะหนึ่งนั่นเอง จึงทำให้การบริโภคมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่โดยปกติผู้บริโภคจะพยายามรักษาระดับการบริโภคให้ค่อนข้างคงที่ ฉะนั้นแนวโน้มของการบริโภคจึงเพิ่มขึ้นแต่ไม่สูงมากนัก ในส่วนของรายได้ กล่าวได้ว่า ในช่วงชีวิตของผู้บริโภคแต่ละคนจะมีกระแสรายได้ที่

ค่อนข้างต่ำในช่วงเริ่มต้นของชีวิต และตอนปลายของชีวิตเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงตอนกลางของชีวิต ลักษณะการบริโภคและรายได้ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการออมขึ้นจากความแตกต่างระหว่างรายได้และการบริโภคตามช่วงอายุ กล่าวคือ ในช่วงต้นและปลายของชีวิตการออมของผู้บริโภคจะมีค่าเป็นลบ โดยการออมจะเกิดขึ้นในช่วงกลางของชีวิตเพราะเป็นช่วงที่รายได้สูงกว่าการบริโภค

4. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Permanent income hypothesis of consumption) ตามแนวคิดของ Milton Friedman เชื่อว่าองค์ประกอบของรายได้และการบริโภคแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ ส่วนที่เป็นลักษณะถาวรและส่วนที่เป็นลักษณะชั่วคราว ซึ่งตามทฤษฎีนี้การบริโภคถาวรจะเป็นสัดส่วนกับรายได้ถาวร โดยตัวแปรประเภทชั่วคราวจะไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรประเภทถาวรเลย นั่นหมายถึงแนวโน้มของการบริโภคชั่วคราวจากรายได้จะมีค่าเป็นศูนย์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออม พบว่า มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การออมหลายปัจจัย ซึ่งปัจจัยที่มีการนำเสนอมากที่สุด คือ รายได้ มีจำนวนงานวิจัย 5 เรื่อง ลำดับที่สอง คือ รายจ่าย มีจำนวนงานวิจัย 3 เรื่อง ลำดับที่สาม คือ หนี้สิน และจำนวนผู้พึ่งพิง มีจำนวนงานวิจัย 3 เรื่อง และอีกหนึ่งปัจจัยที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญ คือ อายุ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกตัวแปรอิสระ 5 ตัว ได้แก่ รายได้รวมของครัวเรือน รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร จำนวนสมาชิกในวัยพึ่งพิง จำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตร และอายุ โดยมีสมมติฐานความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการออมดังนี้ อายุและรายได้รวมของครัวเรือน จะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่จำนวนสมาชิกในวัยพึ่งพิง รายจ่ายรวมของครัวเรือน และจำนวนหนี้สินของครัวเรือน จะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ซึ่งเป็นการเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ ระหว่างชาวบ้านผู้มีส่วนได้เสีย นักปกครองและผู้วิจัย โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินการ สรุปบทเรียนร่วมกันตลอดจนร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาและร่วมพัฒนาต่อไป ถ้าประชาชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไปใช้แก้ไขปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว หรือชุมชน โดยหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะทำให้ตนเอง หรือชุมชน สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้เอง ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งคำตอบในการวิจัยควบคู่กับการการวิจัยเชิงปริมาณในการออกแบบกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สํารวจข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแบบสอบถาม และลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ครั้วเรือนเกษตรจำนวน 400 ครั้วเรือน ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีส่งผลต่อการออมของครั้วเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่มีส่งผลต่อการออมของครั้วเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ โดยข้อมูลทุติยภูมิได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ เว็บไซต์ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือในการวิจัย รวมไปถึงนำข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์และตรวจสอบว่าตรงตามโมเดลการออมของครั้วเรือนเกษตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีหรือไม่ การวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการออมของครั้วเรือนเกษตร โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากแบบสอบถามและผลการตรวจสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมตามโมเดลการออม เพื่อใช้ในการกำหนดมาตรการระยะสั้น โดยเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน จากการสัมภาษณ์และอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัย พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และสมาชิกของครั้วเรือนเกษตรในเขตอำเภอพยุหะคีรี จำนวน 30 คน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เพื่อประเมินสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมถึงประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการความต้องการในการแก้ไขปัญหาและร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหการออมที่เหมาะสมของครั้วเรือนเกษตรด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามและประเมินผลของมาตรการระยะสั้น เพื่อตรวจสอบแนวทางที่ผู้วิจัยและชุมชนได้ร่วมกันกำหนดในแก้ปัญหการออมของครั้วเรือนเกษตรที่เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการหลังผ่านการอบรมไปแล้ว 45 วัน และนำไปสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชน และสามารถนำผลการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครั้วเรือนเกษตรที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จำนวนทั้งสิ้น 97,596 ครั้วเรือน ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีกำหนดขนาดของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 ครั้วเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยการศึกษาแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปจำนวน 11 ข้อ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการออม จำนวน 20 ข้อ และปัญหาและอุปสรรคของการออมจำนวน 22 ข้อ นำไปขอความเห็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และทดลองเก็บข้อมูลจำนวน 30 ชุด และได้คำนวณหาค่าความเที่ยงรวมของแบบสอบถาม พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.821 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ และตรวจสอบว่าตรงกับโมเดลการออมของครั้วเรือนเกษตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแนวคิดเชิงทฤษฎีหรือไม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยลงพื้นที่ทั้ง 15 อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์ ระหว่างเดือนเมษายน ถึง กรกฎาคม 2556 แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมของครั้วเรือนเกษตร

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครั้วเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยการทดสอบการถดถอยพหุคูณ ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัว ได้แก่ อายุ (A) จำนวนสมาชิกในวัยพึ่งพิง (N) รายได้รวมของครั้วเรือนเกษตร (Y) รายจ่ายรวมของครั้วเรือนเกษตร (C) และหนี้สินของครั้วเรือนเกษตร (D) กับตัวแปรตามการออมของครั้วเรือนเกษตร (S) ด้วยวิธีการแบบปกติ (Enter)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีการแบบปกติ

ชื่อตัวแปร		b	SE _b	β	t	Sig.t
อายุ	A	.814	.486	.192	1.675	.099
สมาชิกวัยฟุ้งเฟ้อ	N	-.136	.178	-.084	-.764	.448
รายได้	Y	.027	.004	.517	7.420	.008
รายจ่าย	C	-.235	.079	-.440	-2.967	.004
หนี้สิน	D	-.161	.049	-.434	-3.263	.730
R = .640		R ² = .492	R ² _{adj} = .471			

ผลจากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแบบปกติ (Enter) สามารถพยากรณ์ได้ว่าตัวแปรทั้ง 5 ส่งผลต่อการออม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.640 และค่าประสิทธิภาพการพยากรณ์เท่ากับ 0.492 หรือร้อยละ 49.20 และตัวแปรที่ส่งผลต่อการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ รายได้รวมของครัวเรือนเกษตร (Y) และรายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร (C) จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธีการแบบขั้นตอน

ชื่อตัวแปร		b	SE _b	β	t	Sig.t
รายได้	Y	.027	.003	.525	8.122	.008
รายจ่าย	C	-.232	.076	-.435	-2.891	.004
R = .625		R ² = .476	R ² _{adj} = .472		a = 1.541	

ผลจากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการแบบขั้นตอน แสดงว่า รายได้รวมของครัวเรือนเกษตร (Y) และรายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร (C) ส่งผลต่อการออมอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ 0.625 และค่าประสิทธิภาพการพยากรณ์เท่ากับ 0.476 หรือร้อยละ 47.60 และสามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปเส้นตรงได้ดังนี้

$$\hat{S} = 1.541 + 0.027Y - 0.232C$$

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดมาตรการปฏิบัติงานระยะสั้นตามผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออม โดยรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรมีความสัมพันธ์กับการออมในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือเมื่อรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จะทำให้การออมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งรายได้รวมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ รายได้ในภาคเกษตร และรายได้นอกภาคเกษตรหรืออาชีพเสริม ควรมีการศึกษาริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มขึ้นของ

รายได้ทั้งส่วนของอาชีพหลักและอาชีพเสริม ดังนั้นผู้วิจัยได้เลือกชุมชนเกษตรกรในเขตอำเภอพยุหะคีรี เพราะเป็นชุมชนเครือข่ายความร่วมมือของคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมโครงการตามมาตรการระยะสั้นจำนวน 30 คน และเป็นต้นแบบในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาการออมถดถอยของภาคครัวเรือนเกษตร

จากการลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจถึงบริบทของพื้นที่ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย รวมถึงติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการออมของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ผลการจากวิเคราะห์ชุมชนเป้าหมาย พบว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและมีทักษะในการสานตะกร้า ดังนั้นอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับกลุ่มแม่บ้าน คือ การสานตะกร้า ซึ่งสามารถสานตะกร้าในเวลาว่างระหว่างวันและระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิต นับเป็นสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเพิ่มขึ้น อีกทั้งกลุ่มแม่บ้านยังมีตลาดในการรองรับสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายในงานหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่จัดขึ้นเป็นประจำ ปัญหาหนึ่งของการผลิตตะกร้าของกลุ่มแม่บ้าน คือ การสานตะกร้าเป็นทักษะที่ต้องใช้ความชำนาญและระยะเวลาในการสานตะกร้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแม่บ้านที่มีอายุและมีประสบการณ์ในการสานตะกร้า แต่กลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานจะไม่เหมาะสมสำหรับอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ในกิจกรรมนี้ เนื่องจากยังขาดทักษะความชำนาญในการสานตะกร้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการประดิษฐ์กระเป๋ากจากเตุพาง ซึ่งกำลังได้รับความนิยมและเหมาะสมกับกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน เพราะสามารถผลิตเป็นของที่ระลึกในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น กระเป๋าเงิน พวงกุญ และใช้ระยะเวลาในการผลิตไม่เกินหนึ่งวัน เพื่อให้กลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานได้นำผลิตภัณฑ์จากเตุพางมาทดลองขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

ปัจจัยที่สองที่ส่งผลต่อการออม คือ รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร (C) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการออมของครัวเรือนเกษตร (S) ในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เมื่อรายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้น จะทำให้การออมลดลง โดยแบ่งรายจ่ายออกเป็น 2 ส่วน คือ รายจ่ายในภาคเกษตรซึ่งก็คือต้นทุนในการผลิตของภาคเกษตรถือเป็นรายจ่ายที่ควบคุมได้ยาก เช่น ค่าเชื้อเพลิง ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง เป็นต้น ในขณะที่รายจ่ายนอกภาคเกษตรซึ่งก็คือรายจ่ายของครัวเรือนถือเป็นปัจจัยภายในที่เกษตรกรสามารถปรับลดด้วยตนเอง และสามารถดำเนินการได้อย่างทันที ผลการวิเคราะห์ชุมชนพบว่า การจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มแม่บ้านยังมีจำนวนน้อยรายที่บ้านที่บัญชีครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนไม่ทราบถึงแหล่งที่มาและแหล่งใช้ไปของเงิน และไม่สามารถประเมินถึงค่าใช้จ่ายที่เกินความจำเป็นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกร

กลุ่มเป้าหมายทราบแหล่งรายได้และใช้ไปของตนเอง เพื่อวางแผนการจัดการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือน และเพิ่มการออมให้เกิดขึ้น โดยกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือนจำนวน 45 วัน เมื่อครบกำหนดให้ผู้เข้าร่วมโครงการนำเล่มสมุดบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายบุคคลและให้ร่วมกันอภิปรายถึงความหมายของคำว่าค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของแต่ละคนว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อสะท้อนให้ผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงการควบคุมหรือลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ซึ่งเงินส่วนนี้ก็จะกลายเป็นเงินเหลือหรือเงินออมที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า รายได้รวมของครัวเรือนเกษตร (Y) และรายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตร (C) ส่งผลต่อการออมของครัวเรือนเกษตรอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะรายได้ของครัวเรือนซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ภาครัฐควรมีนโยบายเร่งส่งเสริมเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น อันนำไปสู่การออมของครัวเรือนเกษตรที่เพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สัมบูรณ์ของ Keynes. (1964) ที่กล่าวว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น การออมก็จะเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของรายได้ นอกจากนี้ผลการศึกษาของธิดิมา พลพัฒน์ (2550) ที่ศึกษาการออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม นันทกา นันทวิสัย (2552) ที่ศึกษาเปรียบเทียบภาวะการออมของครัวเรือนเกษตรและนอกภาคเกษตร อัญชญา แก้วเฉย และมาลี คูวารากุล (2554) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออมของครัวเรือนเกษตร ชูลีรัตน์ คงเรืองและประกายิต อินสุวรรณ (2551) ที่ศึกษาพฤติกรรมการออมและปัจจัยที่กำหนดสัดส่วนการออมของครัวเรือน และ Poshyananda Roong (1995) ที่ศึกษาการออมส่วนบุคคลในประเทศไทย (Private Saving in Thailand etc.) ทั้ง 5 เรื่องต่างสรุปตรงกันว่ารายได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออม ส่วนตัวแปรรายจ่ายของครัวเรือนส่งผลต่อการออมในทิศทางตรงกันข้ามกัน และสอดคล้องกับผลการศึกษา 3 เรื่อง ได้แก่ ผลงานวิจัยของชูลีรัตน์ คงเรืองและประกายิต อินสุวรรณ (2551) ที่ศึกษาพฤติกรรมการออมและปัจจัยที่กำหนดสัดส่วนการออมของครัวเรือน ฯลฯ นันทกา นันทวิสัย (2552) ที่ศึกษาเปรียบเทียบภาวะการออมของครัวเรือนเกษตรและนอกภาคเกษตร และ Wells, Cassandra. (2000) ที่ศึกษารูปแบบบูรณาการองค์ประกอบทางจิตวิทยาและเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นการส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น รวมไปถึงกระบวนการให้ความรู้ด้านการผลิตและเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูก โดยเฉพาะด้านเชื้อเพลิง ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง เป็นส่วนสำคัญลำดับต้นที่ภาครัฐควรจะมีนโยบายเร่งด่วนเพื่อดำเนินการในด้านเหล่านี้

ผลจากมาตรการปฏิบัติงานระยะสั้น เพื่อแก้ไขปัญหาการออมที่เหมาะสมกับครัวเรือนเกษตรในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ด้วยโครงการส่งเสริมอาชีพเสริมและโครงการบัญชีครัวเรือน ผลการติดตามหลังดำเนินโครงการ 45 วัน พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีรายได้จากอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น เนื่องจากนำตะกร้าสาน

และผลิตภัณฑ์จากเคอูพางไปจำหน่ายทำให้เกิดรายได้ แม้ว่าผู้เข้าร่วมโครงการจะยังขาดทักษะในด้านการคิดค้นทุนต่อหน่วยในการผลิตสินค้า แต่รายได้เสริมที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการใช้เวลาว่างระหว่างการรอเก็บเกี่ยวให้เป็นประโยชน์และช่วยลดจำนวนผู้พึ่งพิงของครัวเรือน ทำให้เกิดการออมของครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น การให้ความรู้แก่ครัวเรือนในเรื่องของบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนสามารถวางแผนการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของคนทั้งรายจ่ายในส่วนภูมิภาคและนอกภูมิภาค ซึ่งจะช่วยให้การออมของครัวเรือนเกษตรในอนาคตเพิ่มสูงขึ้น และทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของภาคเกษตรดีขึ้น ลดการกู้ยืมหนี้สินส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยพบว่า รายได้และรายจ่ายเป็นตัวแปรสำคัญในการออมของภาคครัวเรือนเกษตร โดยรายได้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการออม ดังนั้นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร จะนำไปสู่การเพิ่มของการออม โดยแบ่งรายได้ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ การเพิ่มรายได้ในภาคเกษตร ได้แก่ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต การพัฒนาระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับศักยภาพเชิงพื้นที่ ให้การอบรมความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้จากภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น และนำไปสู่การออมที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาหนี้สินของครัวเรือนของภาคเกษตร ส่วนที่สอง คือ รายได้นอกภาคเกษตร ได้แก่ อาชีพเสริมที่มีความเหมาะสมตามศักยภาพของชุมชนและบริบทของพื้นที่ เพื่อช่วยเกษตรกรในช่วงระยะเวลาการรอเก็บเกี่ยว หรือลดปัญหาการสูญเสียรายได้ เนื่องจากการประสบปัญหาภัยแล้งและอุทกภัย ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ภาคเกษตรไม่สามารถควบคุมได้ การส่งเสริมให้เกิดอาชีพเสริมจะสร้างความสม่ำเสมอด้านรายได้ เพื่อลดปัญหาการการกู้ยืมหนี้สินในระหว่างการรอเก็บเกี่ยวของเกษตรกร และทำให้สมาชิกในวัยพึ่งพิงมีการอบรมวิชาชีพสำหรับผู้ไม่มีงานทำ และนำไปสู่การส่งเสริมการออมในระยะยาว โดยภาครัฐควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการออมภาคครัวเรือนเกษตรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เพื่อลดภาระหนี้สิน และสะสมเป็นทุนเพื่อเป็นฐานการผลิต รวมไปถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

แนวทางการแก้ไขปัญหาการออมถดถอยของแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกัน ตามบริบทพื้นที่และศักยภาพของชุมชน ดังนั้นการกำหนดมาตรการระยะสั้นเพื่อแก้ไขปัญหาในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัย

ควรให้ความสำคัญถึงการวิเคราะห์ชุมชนเป็นสำคัญ และวางมาตรการระยะยาว เพื่อเป็นต้นแบบให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบ เพื่อช่วยเหลือภาคเกษตรให้เกิดการออมที่ยั่งยืนและลดปัญหาของหนี้สินเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชูสิทธิ์ คงเรือง และประกายิต อินสุวรรณ. (2551). พฤติกรรมการออมและปัจจัยที่กำหนดสัดส่วนการออมของครัวเรือน: กรณีศึกษา หมู่ที่ 7 ตำบลหารเทา อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 19 ประจำปี 2552.
- จิตติมา พลับพลึง. (2550). การออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบอำเภอดอนตูมและอำเภอยะหา. วารสารวิทยาสารกำแพงแสน, 5 (1), 60-67.
- นันทกา นันทวิสัย. (2552). การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- เพ็ญพิมล ทศน์ชนนท์. (2556). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมภาคครัวเรือนของไทย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2556, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์. (2557). รายงานบทวิเคราะห์สถานการณ์การใช้ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครสวรรค์. สืบค้นวันที่ 5 มีนาคม 2557, จาก nksawan.nso.go.th
- อัญญา แก้วเฉย และมาลี คูวารกุล. (2554). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกร. เอกสารเศรษฐกิจการคลัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง.
- Keynes, John Maynard. (1964). *The General Theory of Employment Interest, and Money*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Poshyananda Roong. (1995). *Private Saving in Thailand: Determining Factor and Channels for Mobilization*. Policy Analysis and Assessment. Bank of Thailand.
- Wells, Cassandra. (2000). *An integrative model of psychological and economic factor to better predict consumer saving behavior: theoretical foundations and an empirical investigation*. Dissertation (Ph.D.). Georgia Institute of Technology.
